

G Y S D L VE BURDUR YÖRESEL G Y S LER

Ayşe İŞBİLEN*

Özet

Dil, belli bir amaca uygun anlatım araçlarının oluşturduğu bir dizge-bildirişim aracıdır. Giyim de; bireyin bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaptığı düşünsel bir seçimin bildirişim aracıdır.

Giyim “Dil”, giyinme “Söz”dür. Kuşkusuz giyinme her zaman giyimden kaynaklanır. Giysi birimlerinin en küçük anlamlı parçalarının bireysel özgürlükle bir araya getirilmesi seçimi “söz”ü oluşturur(1).

Günlük hayatın, görünenden daha gizli, sistemli olarak örgütlenmiş bir anlamı vardır ve bu anlam; algılanan kültürel nesnelere araştırıp çözmeye çalışan “semiyotik” bilimince tanımlılık kazanmaktadır. Bir iletişim aracı olan kıyafetin ifade ettikleri, doğal olarak sözcüklerle ifade ettiklerimiz kadar kesin ve standartlaşmış değildir. Ancak, giyim tarihimiz incelendiğinde; özellikle Anadolu kadınının “sevincini, hüznünü, acısını”, işleyerek ortaya çıkardığı “oyalar, dokumalar, giysiler, nakışlar” vb. öğeler ile ifade ettiğini görürüz. Bu bağlamda giysi kültürümüz, göz kamaştırıcı boyutlara ulaşan ayrıntılı bir simgesel dağarcığa sahiptir.

Görkemli bir zenginliğe sahip olmasına karşın, ülkemizde konu ile ilgili çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bu bildirinin ana amacı da; bahsedilen eksikliklerin giderilmesine az da olsa katkıda bulunmak çabasıyla “Burdur Yöresel Giysileri”nin, bu bağlamda incelenerek irdelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Giysi Dili, Burdur Yöresel Giysileri

1. TÜRK G Y M KÜLTÜRÜ VE G Y M D L

Marx, oluşumu ve kökeni açısından kültürü; •Do an n yaratt klar na kar l k, insano lunun yaratt her eyZolarak tanımlamıştır(1).

Milletleri bir arada tutan, milli kültürdür ve Türk kültürü; Türklerin göçüp yerleştikleri devlet kurup egemen oldukları tüm ülkeleri kapsar. Türkler, kendi ihtiyaçlarını karşılayan bir kültür yaratmışlar ve bu kültürü, dünya coğrafyasına dağıldıkları her yere taşımışlardır. Coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca Asya, Avrupa, Afrika, Mısır ve Mezopotamya kültür yollarının kesiştiği bir merkez olan Anadolu'nun günümüzdeki evrensel değerler taşıyan özgün kültür yapısının oluşmasında Türkler baş aktör olmuştur. Anadolu, pek çok küçük kültürel çevreyi ve onların kültürel yapılarını içinde barındırmıştır ve bu kültür zenginliğini kesin çizgilerle birbirinden ayırmak olanaklı değildir. Anadolu coğrafyasında iç içe yaşayan bu kültür zenginliği çok az ulusa nasip olmuştur(2).

Milli varlığımız bu temeller üzerinde yükselmiştir. Ancak medeniyetimiz, bir kültür mozaiki değil; yurt tutulan Anadolu coğrafyasında kültürlerin yarattığı bir alaşım, yeni bir Anadolu kültürüdür.

Kısaca; Türk kültürünün zenginliği ulusumuzun yaşadığı coğrafyalardan ve yaşadığı büyük tarihsel olaylardan kaynaklanmaktadır. Doğup büyüdüğümüz, bize değerlerimizin ve anlamlarımızın çoğunu veren kültürümüz kişisel kimliğimizin bir parçasıdır. Kültürel kimliğin, giyimle yadsınamaz ilişkisiyse değişmez ve durağan değildir.

Giyim; yaşam şekli, kültür ve felsefesinin bir yansımasıdır. Tarihleri boyunca çeşitli etkenler, Türklerin giyim ve kuşamlarında belirli değişikliklere yol açmıştır. Ancak, Türk giyiminin en önemli özelliği; yüzyıllar boyunca aynı geleneksel çizgiyi koruması ve sokakta giysinın kumaşı dışında kişilerin maddi gücünü yansıtan

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Tekstil Mühendisliği Bölümü.
(ayse_isbilen@yahoo.com, iayse@mmf.sdu.edu.tr)

veriler taşımaması olmuştur. Çünkü Türk Toplumlarında giyim kültürü, Türk düşüncesi ve hayat tarzına bağlı olarak gelişmiş, ileri, yüksek ve sanatsal bir düzeye ulaşmış, fonksiyonellikte beraber, estetik, felsefik vb. kalıcı değerler kazanmıştır(3).

Giyim kültürümüz, dünya modasına ilham verecek kadar geniş bir alt yapıya sahiptir. Türkiye'nin son yıllarda "Hazır Giyim Üretimi ve Moda" alanlarında göstermiş olduğu başarı bir rastlantı değildir.

Osmanlı İmparatorluğunun görkemli döneminde, özgün Osmanlı giyim kuşamından bazı örnekler, Avrupa'da çeşitli moda akımlarının doğmasına neden olmuştur. Tüm bunların ötesinde, Orta Asya step ulusu olarak, Türklerin ataları olan Hunların, Batı Dünyasına taşıyıp benimsettikleri, öne açık kaftan türündeki üstlükler ile sonradan pantolon adını alan altlıklar, yalnız Türkler açısından değil, dünya giyim tarihi açısından da olağanüstü öneme sahiptirler. Bu konuda Türkiye'nin seviyesinin kaynağı; zengin kültürü, tarihi ve geleneksel geçmişinden kaynaklanmaktadır.

Giyim, yazı ve konuşma benzeri bir iletişim aracıdır ve "Giysi dili"; kendi kendine gelişen bir organizma değil, toplulukların ortak düşünme biçiminin yarattığı bir üründür. Onun anlatım elemanları; kumaş, renk, doku, işleme, oya, vb. formlardır.

Bu bağlamda, iletişim aracı olarak Burdur el sanatları da; halkının üstün zevk, zeka, incelik ve yaratıcılığını yansıtan, duygularını, iç dünyasını, yaşadığı olay ve olguları kolaylıkla aktarmasını sağlayan önemli bir materyal olmuştur.

Geleneksel kültürümüze göre yeni gelin evinde istediği gibi konuşamaz veya genç kız sevdalisına haber iletmez. Ve bunu; oyalar, motifler, renkler (Kaynana dili, çakır dikiş, sevgi, kader, üzüntü, hamilelik, küskünlük vb.) aracılığıyla birer mektup açıklığında, sözsüz konuşma aracıyla yapar olmuştur.

Geleneksel kültüre göre kadının-erkeğe, küçüğün-büyüğe saygısından, ayrılık ve gurbet olguları vb.nden dolayı el sanatları, özellikle dokuma, işleme, örgü, oya anlatım aracı olarak zıslıklıkla kullanılmıştır.

Bir halk sanatı olarak doğup gelişmiş olan Yazmacılık sanatı da, kadının kendisini ifade etmesinde aracılık ederek farklı bir işlevsellik kazanmıştır. Rengi, deseni, oyası ile sembolik anlamlar taşımış, kadının seçmekte ve kullanmakta özgür olabildiği dili, sevgisinin, öfkesinin, dışı vurumu olmuştur.

Malzeme olarak keten, pamuklu, ipekli, en çok da tülbent üzerine kalıp, kalem işi, kalıp-kalem ve boyama teknikleri ile bezenen yazmaların desenlemelerinde; orak, kandil, sütun, turna, güvercin, keklik, geyik, horoz, karanfil, lale, sümbül, servi, güller yanında manzara ve geometrik unsurlar da görülmektedir(4).

Doğada bulunan kır çiçekleri, bahçe çiçekleri, meyve çiçekleri renkleriyle ve biçimleriyle Burdur halk giyimine yansımıştır. Başa takılan çiçekler, tüyler ve başa bağlanan çiçek oyaları çeşitli anlamlar taşımışlardır. Örneğin; sümbül çiçeği oyasını, âşık genç kız ya da nişanlı kız başına bağlamaktadır. Sümbül; a k n ve mutlulu un simgesidir.

Mor sümbül; âşık kızı, pembe sümbül; nişanlı kızı, beyaz sümbül; bağlılığı anlatmaktadır.

Başına taze karanfil takan delikanlının "yavuklusu var" demektir. Karanfil çiçeği oyasını "gelinler, evli kadımlar" takarlar. Sarı nergis oyasını bağlayan kadın "umutsuz aşkını duyurur" çevresine. Erkeği gurbete giden kadın, "yaban gülü" oyasını kullanır.

Badem çiçeği oyasını, "sevdiğiyle evlenecek kız" seçer. Erik çiçeği oyasını, "gelinler" bağlarlar. Kocasıyla arası nahoş olan yeni gelin, "biber baharı çiçeği oyasını" başına sarar(5). Eğer "kırmızı acı biber oyası" bağlamışsa, kocasıyla arasının biber gibi acı olduğunu belirtir. Genç hamile kadın, başına "müjde oyası" takarak bebek beklediğini ilan eder. Oğlu-kızı olan, "yeşil yapraklı dal oyası" takmaktadır başına.

Hemen her çeşit materyal süslemede kullanılmaktadır; Çiçek-bitki tohumları, çekirdekler, boncuk, pul, düğme, çeşitli kabuklar, renk renk iplikler, yün parçaları, püsküller, at-keçi kılı, deri parçaları, madeni parçalar, çaput ve bez parçaları, parlak renkli çikolata kâğıtları vb. gibi.

Başlıklar da yine bir ifade aracı olarak:

- a) Bebe başlığı,
- b) Genç kız başlığı,
- c) Gelin başlığı,
- ç) Yeni evli kadın başlığı,

- d) Çocuklu kadın başlığı,
- e) Dul kadın başlığı,
- f) Kırk yaşına varmış kadın başlığı,
- g) Oğlu askere gitmiş ana başlığı,
- h) Nene başlığı gibi gruplara ayrılabilirler.

Baş süslemelerinin temel bir diğer formu ise festir. Kadın fesleri, ya gümüş ve altınla silme işli ya da üzerine gümüş ve altın tepelikler takılarak süslenmiştir. Başlarda yer alan ve süs olarak kullanılan altının miktarı, evlilik yıllarını göstermektedir. Görüldüğü gibi bir başlık olgusu bile sadece bir süs aracı değil, tamamen toplumsal içeriğe sahip, toplumsal anlamlı bir giyim öğesidir.

2. BURDUR YÖRESİ GİYSİ KÜLTÜRÜNDEN ÖRNEKLER

Giysi kültüründe kullanılan giysiler için; “günlük, yabanlık, işlik, bayramlık” gibi değerlendirmeler yaygındır. Hemen hemen herkesin belli günler (düğün ve bayram günleri vb) için temiz, şık elbiseleri bulunur. Düğün kıyafetlerinde kullanılan kumaşların daha sembolik olmasına da özen gösterilmiştir. Burdur yöresel giysilerinin belli başlı parçaları şunlardır:

- 1) İçlik (baştan geçirilen ve belden bir kuşakla sıkılan gömlek),
- 2) Üstlük (önü açık, kısa kollu ya da kolsuz düğmesiz ceket),
- 3) Dizlik (kısa ya da çizme içine girecek kadar paçalı pantolon),
- 4) Örne çorap, yumuşak kısa çizme, fes, belli başlı parçalardır.

Erkek Giysi ve Aksesuarlar

- Kalıpsız fes
- Poşu (POÇU)
- İçlik
- Camedan
- Kolon kuşak
- Şal kuşak
- Yağlık
- Potur
- Dolama ve/veya yün çorap
- Çarık veya yemeni

Erkeklerde alt giyim;

- Mavi ya da kara çuhadan alvar (çakır), menevrek
- Bele al kuşak (beli souktan koruma fonksiyonlu)
- Kolon; 3-3.5 cm genişlik & 2-3m boyda, rengarenk yünden dokunmuş olup, şal kuşak üstüne bele dolanarak takılır. Sağ yanda dekoratif bir şekilde sarkıtılarak bağlanır. Günlük hayatta çeşitli işlerde kullanılmak üzere çözümlü (çal-çırp ta rken demeti balamada vb) kullanılır.

Erkeklerde üst giyim;

• **kepež** adı verilen kadife veya çuhadan kolları-yakası kara ipek ya da pamuk kaytanla i lenmiş **cepken** giyilmiştir. Alt kol dikişi, bilekte oval bir yırtmaçla biter. Hareket rahatlığı amacıyla giysi vücuda oturtulmamıştır.

• **camedanž** iç yelegidir. Ön&Arka beden yöresel motiflerle işlidir. Çizgili yöresel kumaştan yapılan dik yakalı modellerde, işleme yoktur.

• **Göynek** (iç göynek-mintan); Beyaz veya çizgili olup alaca dokumadan yapılıdır. Uzun kolludur. Bürümcükten yapılanları ya da yan larla(i leme)-oyalarla süslü olanları da vardır.

- **ç donu**; Çağşır-menevrek içine giyilir. Belde uçkurularla toplanır.
- Her ikisi de **yan l** cebi **žlerle** (giysi eskiyince sökülebilen i lemeli parçalar) süslüdür.

• Başta Fes ve ucu sağa sarkık Poçu, sırtta Mintan, üzeri kolanlı şal veya yün Kuşak, sırmalı Cepken, ayakta yün Çakşır, yün çorap & çarık

Delikanlılarda giyim;

- Delikanlılar köylerde giyimlerine çok dikkat ederler.
- Pantolon, gömlek, ceket ve kasketiyle büyük bir adam havasına bürünürler.
- Evlenmek isteyen delikanlı kasketinin kenarına bir çiçek takar. Bu onun evlenme isteğinin işaretidir.
- Yeni evli delikanlılar ise özellikle askerden döndüklerinde siyah urbasının yakasına geçirdiği ve gelinin çeyizinde işlediği çevresi ile günlerce dolaşır.
- Delikanlılarda en fazla göze batan; birbirinden güzel nakışla örülmüş yün çoraplardır. Gelinlerin çeyizleri arasında daima bu nakışlı yün çoraplara rastlanır(10).

Kadın Giysi ve Aksesuarlar

- Fes
  - Alınlık
  - Oyalı yemeni
  - Çatki
  - İçlik
  - Üçetek
  - Cepken
  - Kolon kuşak
  - Yağlık
  - Önlük
  - Arkalaç
  - Şalvar
  - Yün çorap
  - Çarık
- Genç Kadınlarda;

• Günlük giysileri en renkli, en canlı basmalardan bol alvar ile göğüs altında (s kma) adı verilen bir giysiyle tamamlanır.

• S kma-S kt rma:Üçeteğin ve kapatmanın üstüne işe gidilmediği zaman "sıktırma" giyilir. Bir nevi sutyen vazifesi görür. Arkası dirilden, önleri kırmızı bezdendir. Boyu oldukça kısadır, göğüs altı hizasında biter. Ön beden arka bedene kol altına denk gelen yan parçayla birleştirilir. Önlere üçer parmak eninde siyah pamuklu kumaş geçirilmiştir. Elde kapitone dikişle kırmızı kumaşa monte edilir. Üzeri tamamen işlidir. İşlerin arasına zigzag sutaşısıyla süslemeler yapılır. Önde dört düğme ve binilerle iliklenir. Oldukça dar kesimlidir. Yaka etrafına, önlere ve ön etek ucuna bir sıra beyaz boncukla süsleme yapılır.

• Üçetek ... Üçpe liEn eski kadın giyeceklerindendir. Göyneğin üzerine giyilir. Ön tarafı iki, arka tarafı ise tek parçalıdır. Yan dikişler belden aşağı yırtmaçlı, ön ortası boydan boya açıktır. Genelde "U" yakalı olup ön beden göğse kadar açıktır. Belde, brit-ilik düğmeyle iliklenir. Bazı modellerde etek boyu ayakların görünebileceği uzunlukta, bazılarında ise daha uzun olup etek uçlarından kaldırılıp, kıvrılarak beldeki kemere sokularak kullanılacak uzunluktadır. Parçaların her iki yandan da kıvrılması dekoratif bir görünüm sağlanmaktadır. Kollar düz kesimli ve uzun olup ağız kısmı yırtmaçlı ve harçlarla süslüdür. Dirsek hattına kadar farklı bir kumaşla dubelenmiş olan kol ağzı, dışa da kıvrılabilmektedir. Giysi altına genel olarak şalvar giyilmektedir. Çoğunlukla "Sevai, Hatai, Altıparmak" adlı kumaşlardan; kırmızının, bordo, siyah, mavi renklerde kumaşlardan yapılmaktadır. İç kısım, krem rengi bir bezle astarlanmıştır. Peşli ya da üç peşli denilen üçeteğe yörede "işlemeli entari" de denmektedir. Bu giysinin daha sonraları şalvarsız giyilebilen tek elbiseye dönüşmüş olduğu gözlenmektedir.

• Pe siz entariZadı verilen bu kıyafetin yakası, başın rahatlıkla geçebileceği kadar derin oyuntuludur.

• alvar: "Üçetek"li bu giyim tarzında, altta "paçadon" adı da verilen şalvar bulunmaktadır. Şalvarların iki türü vardır. Ağlı kesim şalvar ve ağsız kesim şalvar. Ağlı kesim şalvarlarda iki bacak arasına ... hareket rahatla sa lama amaçlı - yarı yuvarlak ya da kare bir ağ yerleştirilmiş ve bunlar ayak bileğine kadar uzanmaktadır. Ağsız şalvarlar ise dikdörtgen bir forma sahiptir ve ayak bilekleri üzerine dökümlü bir biçimde inmektedir. Uçkur ile bel hattındaki zengin dökümler toplanarak bir tarafa yerleştirilmekte, böylece uzun bir etek

görünümü kazandırılmaktadır. Yöre tezgahlarında dokunan, krem renkli ham ipek dokumadan yapılmaktadır. İpekten yapılanları gelin çeyizine konmakta, daha gündelik kullanımlar için pamuklu, pazen vb. kumaşlar tercih edilmektedir. Paçalarda bilekten yukarıya doğru 25 cm. yüksekliğinde nakışlar bulunup, "paçalık" adı verilen bu bölümlerde; daha çok kırmızı, lacivert gibi renkler kullanılmaktadır. Türlü şenliklerde, işli paçalıkların üçteğın yan yırtmaçlarından zengin görünümü sergilenmiş, uçkurların uçlarına da bitkisel motiflerle kombine nakışlar yapılmıştır.

- **Mintan / Göynek:** Üst giyimde tene, mintan (göynek)giyilir. Kumaş eninden dikim esnasında "Ön & arka ortalar ile omuzların" kumaş katına denk getirilerek yararlanıldığı görülmektedir. Önde yaka yırtmacı kısmı dairesel oyulup açılmıştır. Kol genişliği kumaşın eni kadardır(40cm). Kol omuzla birleştirilirken, hareket rahatlığını sağlamak için kol altıyla, ön ve arka parçaları birleştiren yan parçaya "kuş" yerleştirilmiştir. Yaka ve kol ağızları oyalıdır. Düz dokuma bezler kullanılmadığı takdirde "çitili"den gömlek yapılmıştır. Çit; üzeri çiçekli ve desenli pamuklu bezdir.

- **Sarka:** Sıkırtmanın üzerine "sarka" giyilir. Sarkaya, fermene, libade gibi adlar verilir. Yine bordo, kırmızı, yeşil, siyah renklerde pamuklu kumaştan yapılır, içi çiçekli divitinle astarlanır, üstten kapitone dikiş yapılır. Cepken şeklinde olup, iliklenmeden kullanılır. Sıfır yakalı ve düz kolludur. Boyu bel hizasındadır. Önler dört parmak eninde telle işlidir. Kadifeden ya da çuhadan yapılan sarkaları gelinler giyerler. Bu sarkalar ağır

Kadife: İpek, pamuk ya da yünden yapılan, yüzü tüylü yumuşak bir kumaştır.

Çitari: İpekle karışık, pamuk ipliği ile dokunan, sarı-kırmızı çubuklu desenli olup, entari, hırka ve şalvar yapılan bir kumaştır.

Çatma: Doknuşu itibariyle kadifenin bir cinsi olan ve Fransızların «Velours à Double Hauteur» dedikleri Çatma'nın kadifeden farkı, zemine nispetle çiçeklerinin veya süslemesinin havının daha yüksek oluşundadır.

Atlas:

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Burdur giyim, aksesuar, dokuma ve işlemleri çok zengindir. Burada tanıtmağa çaba harcadığımız örnekler sayıca çok azdır. Kısıtlı bir sürede, kişisel çabalarla ulaşılan bir araştırmanın ürünüdür. Bu nedenle sınırlıdır. Konuya, büyük bir ekip ve proje kapsamında Üniversite, ilgili Bakanlıklar ve Resmî Dairelerin koordineli çalışmasıyla ulaşılabilecek bir perspektif içinde eğilinmeli ve maddi kültürümüzün bu değerli örnekleri yok olup gitmeden belgelenmelidir. Hazırlanacak her türlü medya aracılığı ile de gelecek nesillere ulaşması sağlanmalıdır. Bu arada diğer ülkelerin kendi kostüm atlaslarını büyük ölçüde hazırlamış olduklarından onların kendi etnografik malzemesi dışında bırakarak depoladığı örneklerle de ulaşılmalıdır.

Kaynaklar

İşbilen,A., " Sebep ve Sonuç İlişkileri İçerisinde Modada Anarşizm", Mimar Sinan Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Dr. Tezi, İstanbul, 2000.

Güvenç, B. "İnsan ve Kültür", Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.

<http://www.akmb.gov.tr> (çevrim içi) 28.05.05

http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/tarih_tr.asp?belgeno=3254 21.04.05

<http://www.hurriyetim.com.tr> (çevrim içi) 23.04.05

Tansuğ, S., "Anadolu'da Türkmen ve Yörük Kadın Giyimleri", Ak Yayınları:9,1985.

<http://www.akmb.gov.tr/ata/metinler/sempozyum/3.turkkult> (çevrim içi) 18.04.05

<http://www.osmanlimedeniyeti.com/makaleler/osmanli-kiyafetleri> (çevrim içi) 18.06.04

<http://www.halkdanslari.net> (çevrim içi) 20.05.05

Ekinci, Y., "Burdur", Ankara, 1995.